Michael Tregenza, *Aktion T 4, le secret d'état des nazis : l'extermination des handicapés physiques et mentaux*

Yoann Sarrat

Traducteur : Gorik de Henau

Édition électronique

URL : <https://journals.openedition.org/temoigner/4849>

DOI : 10.4000/temoigner.4849

ISSN : 2506-6390

Éditeur :

Éditions du Centre d'études et de documentation Mémoire d'Auschwitz, Éditions Kimé

Édition imprimée

Date de publication : 2 mai 2016

Pagination : 164-165

ISSN : 2031-4183

Référence électronique

Yoann Sarrat, «Michael Tregenza, *Aktion T 4, le secret d'état des nazis : l'extermination des handicapés physiques et mentaux*», *Témoigner. Entre histoire et mémoire* [Online], 122 | 2016, Online op 30 septembre 2021, geraadpleegd op 13 janvier 2022. URL: <http://journals.openedition.org/temoigner/4849> ; DOI: <https://doi.org/10.4000/temoigner.4849>

Ce document a été généré automatiquement le 13 janvier 2022.

Tous droits réservés

Michael Tregenza, *Aktion T 4, le secret d'état des nazis : l'extermination des handicapés physiques et mentaux*

Yoann Sarrat

Traduction : Gorik de Henau

RÉFÉRENCE

Michael Tregenza, *Aktion T 4, le secret d'état des nazis : l'extermination des handicapés physiques et mentaux*, Paris, Calmann-Lévy, 2011, 528 p.

- 1 Het boek van Michael Tregenza, een historicus gespecialiseerd in het kamp Bełżec, is een van de weinige in het Frans vertaalde essays over *Aktion T 4*, de groots opgezette nazionderneming tijdens het Derde Rijk om de fysiek en mentaal gehandicapten van Europa massaal en systematisch uit te roeien.
- 2 Hoewel dit onderwerp jammer genoeg maar zelden wordt behandeld is het essay van Michael Tregenza een indrukwekkende studie, lijkig, volledig en met omvangrijke bijlagen. Het werk van de auteur is opmerkelijk, want hij gaat geen enkele kwestie uit de weg en baseert zich op een reeks getuigenissen, studies en opzoeken ter plaatse. Het essay neemt de vorm aan van een volledig relaas; van begin tot eind kun je de evolutie volgen van een onderneming die de nazi's als een succes lijken te hebben beschouwd. *Aktion T 4* dankt haar naam aan het adres waar het centrale bureau II onder leiding van Victor Brack was gevestigd, op nummer 4 van de Tiergartenstrasse. In Duitsland zouden zes euthanasiecentra worden opgericht: Grafeneck (het vertrekpunt, met een afgelegen kasteel in de Zwabische Alpen), Brandenburg, Hadamar, Bernburg, Hartheim en Sonnenstein.

- 3 Het 'nazistaatsgeheim' slaat op een grote 'euthanasie' – hoewel Michael Tregenza er terecht aan herinnert dat de terminologie die de nazi's gebruikten een eufemisme inhoudt – in naam van een bepaalde 'raciale hygiëne' (p. 24). Die hygiëne en ook zijn 'aversie voor misvormingen' (p. 35) werden door Hitler ingeroepen om er een soort eugenetische theorie bij te betrekken, maar ook om in oorlogstijd een economisch plan door te voeren: ziekenhuisbedden vrijmaken, geld besparen, artsen en verplegers inzetten voor oorlogsgewonde enzovoort. De nazi's – voor wie er op dat ogenblik maar twee categorieën individuen waren, namelijk nuttigen en nuttelozen – beschouwden het openhouden van tehuizen als een grote geldverspilling. Hitler werd zo de 'dokter van de Duitse natie' (p. 52).
- 4 Dankzij het minutieuze en gedetailleerde onderzoek van de historicus begrijp je het afschuwelijke uitroeiingsproces, van het ontstaan tot de voleinding ervan. Hitler zelf vroeg dat het werd stopgezet, omdat de 'missie' volbracht leek. Het ging er niet om een 'barmhartige dood' (p. 49) te bewerkstelligen – zoals hij het toen uitdrukte – maar een radicaal economisch plan uit te werken voor de oorlogstijd, waardoor 'nutteloze monden' en 'zielen die ongeschikt waren voor het leven' uit de weg geruimd konden worden. Dit succes was ook sterk te danken aan veinzerij, het ontbreken van bewustwording en extreme stilte: 'de hele euthanansieonderneming stoelde op stilte' (p. 181).
- 5 Vanaf 1934 werden zowat overal propagandaposters opgehangen. Foto's van geesteszieken kregen bijschriften als: 'Deze geesteszieke kost de Staat nu 2000 mark.' Op die manier 'maakten de nazi's van de ziekte een misdaad' (p. 58).
- 6 Michael Tregenza legt uit dat de uitroeiing zijn oorsprong vond in 'het geval-K', een boreling zonder benen en rechteronderarm en bovendien zwakzinnig. Zijn ouders stuurden Hitler een brief met de vraag in te stemmen met een 'barmhartige dood'... Hij werd het eerste slachtoffer van 'euthanasie, de katalysator van de nazi-onderneming' (p. 54), waarin vanaf dan 'de wetenschap ten dienste stond van de onmenselijkheid' (p. 185).
- 7 Uit het essay blijkt dat die omvattende, morbide onderneming in verschillende opzichten een voorbode was van de uitroeiingskampen. Allereerst was de definitie van 'gehandicapte' bijzonder wazig en sloeg ze op zowat alle personen die de nazi's wilden liquideren, namelijk blinden, doven, lichte 'idioten', en nog anderen. Ook prostituees werden gevisieerd, zo haalt Tregenza het voorval aan waarbij prostituees in een greppel werden gegooid en met granaten afgemaakt (p. 459). Bovendien waren alle werkonbekwame bewoners van tehuizen op voorhand veroordeeld, zoals ook in de kampen het geval zou zijn.
- 8 De patiënten werden naakt en zonder onderscheid naar geslacht opgesloten in kamers, waar vervolgens zuiver koolstofmonoxide werd verspreid; dat beschouwden de nazi's als reuk- en pijnloos. De zieken, op een bank, vielen een voor een. Sommigen zagen hun vrienden sterven voor ze zelf de geest gaven. Dit kon paniekaanvallen veroorzaken, net als het gasventiel; als dat namelijk te snel werd opengedraaid, ging het fluiten en konden de opgesloten personen het horen. Na de vergassing werden de lichamen naar verbrandingsovens gebracht; soms werden die te vol geladen, waardoor de schoorsteen vuur vatte. De beenderen die niet volledig verkoold waren, werden verbrijzeld en verpulverd met behulp van een hamer of molen; vaak werden ze vermengd en in urnen gestopt die naar de families van de slachtoffers werden gestuurd als die daarom vroegen. 'Zo ontstond doodslag op industriële schaal.' (p. 189) Sporadisch voerde de S S

wetenschappelijke experimenten uit in naam van een morbide 'geneeskundig onderzoek'. De hersenen en diverse organen van een paar patiënten werden dan geëxtraheerd voor geneeskundige 'proefnemings' – in het essay wordt aangetoond dat het om meer dan louter verzinsels gaat.

- 9 Op die manier 'begonnen geesteszieken te verdwijnen zonder een spoor achter te laten' (p. 116) en uiteindelijk kwamen 70 273 mensen om.
- 10 Het onderzoek is doorspekt met verklaringen van heel wat getuigen: artsen, verplegers, burens, verwanten van de slachtoffers, waardoor je een brede kijk op de gebeurtenissen krijgt. In het boek krijgt de lezer ook een antwoord op alle legitieme vragen: hoe reageerden de dorpsbewoners in de omgeving van de kastelen? Rees er verzet? Waren er opstanden? Dat antwoord is trouwens vaak verrassend.
- 11 Naast die getuigen en de nauwkeurige en gedetailleerde beschrijvingen bevat het boek ook minibiografieën van de 'monsters' van die omvangrijke onderneming, overtuigd van de juistheid van hun 'missie'. Tot die laatsten behoorde ook Christian Wirth, 'een man ter beschikking van de Führer' (p. 61). 'Wirth was energiek en fysiek zeer sterk; hij duldde geen tegenkanting en gaf blijk van een extreme driftigheid. Hij was meedogenloos, onverbiddelijk en onbuigzaam.' (p. 62) Alcohol was een andere belangrijke factor bij *Aktion T 4*. Wirth en zijn collega's controleerden namelijk op efficiënte wijze lichaam en geest van hun teams door hen voortdurend te bevoorraden. In de forten werden zelfs feestjes georganiseerd die soms ontaardden in liederlijke uitpattingen, tot grote ergernis van Himmler.
- 12 Natuurlijk is dit boek, behalve boeiend, ook bijzonder belangrijk. Want net als in het geval van de vervolging en uitroeiing van andere gemeenschappen tijdens de Tweede Wereldoorlog (Roma, zwarten, homoseksuelen) maakt het de plicht duidelijk om diegenen te herdenken die wel eens in het vergeetboek van de geschiedenis zouden kunnen raken, als dat al niet is gebeurd.